

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЗАБОРОНИ ПРОВЕДЕННЯ ВИБУХОВИХ РОБІТ З ПОРУШЕННЯМ ПРАВИЛ ОХОРОНИ РИБНИХ ЗАПАСІВ

В.Л. Мельниченко

здобувач кафедри

кримінального права та процесу

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Важливе для теорії кримінального права, законотворчої діяльності та практики має значення для з'ясування питання соціально-правової обумовленості злочину, передбаченого ст. 250 КК України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З'ясуванням зазначених проблем займалися В.Я. Тацій, С.Б. Гавриш, Н.О. Лопашенко, В.К. Матвійчук та ін. Проте, до цього часу зазначена проблема не знайшла свого належного вирішення.

Мета статті полягає у з'ясуванні соціально-правової обумовленості злочину, передбаченого ст. 250 КК України.

Основні результати дослідження. Кримінально-правова охорона рибних запасів або диких водних тварин і їх забезпечення від проведення вибухових робіт з порушенням їх правил включає систему заходів, центральне місце серед яких займають правові. Серед правових засобів важливим фактором втілення тієї чи іншої кримінально-правової норми є її соціально-правова обумовленість.

На наше переконання, фахівці обґрунтовано стверджують про важливість і необхідність дослідження загальних і спеціальних положень соціальної обумовленості закону про кримінальну відповідальність, у нашому випадку за ст. 250 КК України. Проте в кримінально-правовій доктрині вона розглядається по-різному, і досі ця проблема залишається не вирішеною. Наприклад, В.І. Борисов стверджує, що соціально-правова обумовленість кримінального закону визначається різноманітними за значущістю соціальними, економічними, політичними, психологічними та іншими чинниками, встановлення й розкриття яких дає можливість пояснити необхідність кримінально-правової охорони певних суспільних відносин, прогнозувати розвиток тих чи інших інститутів кримінального законодавства, підвищити обґрунтованість змісту закону [1, с.28]. Проте В.М. Кудрявцев звертає увагу на те, що будь-який злочин вчиняється не в порожнечі, а при визначених умовах, які залежать від природних чинників чи від дії людей, а отже це означає, що ці умови можуть бути фізичними, організаційними чи психологічними і зазвичай, і ті, й інші забезпечують злочинцеві доступність об'єктів, засобів і способів вчинення задуманого посягання, відносно безпечність для нього і співучасників тощо [2, с.117]. Натомість, професор В.Д. Філімонов наполягає, що підставою правових норм,

що встановлюють кримінальну відповідальність, є небезпека заподіяння шкоди суспільним відносинам [3, с.121]. На думку Г.О. Злобіна та С.Г. Келійної, мало констатувати факт соціальної обумовленості закону, а ще й важливо розкрити спосіб, яким здійснюється «перелив» суспільної потреби в норму кримінального права [4, с.106]. Ці вчені визначають, що суспільна небезпека не єдина підстава криміналізації і розрізняють підстави криміналізації та криміналізаційні приводи [4, с.106]. Слід звернути увагу на те, що під підставами вони розуміють процеси, що відбуваються в матеріальному та духовному житті суспільства, розвиток яких визначає об'єктивну необхідність утворення чи усунення кримінально-правової норми, а криміналізаційні приводи розглядають як поодинокі події, що привертають увагу законодавця і викликають громадську думку [4, с.107]. М.Й. Коржанський має переконання, що соціальна зумовленість кримінально-правової охорони визначається в основному соціальною цінністю суспільних відносин, економічними факторами й ефективністю правової охорони [5, с.28]. У то же час В.О. Навроцький стверджує, що до соціальної обумовленості необхідно відносити соціальні та соціально-психологічні фактори, що виражають суспільну необхідність і політичну доцільність встановлення кримінальної відповідальності за те чи інше діяння (до них відносять: суспільну небезпечність діяння, його відносну поширеність, домірність позитивних і негативних наслідків криміналізації та кримінально-політичну адекватність криміналізації) [6, с.114]. П.С. Тоболкін вважає, що навіть у самій короткій характеристиці проблема соціальної обумовленості кримінально-правових норм полягає в розкритті економічних, політичних, моральних та інших факторів, що викликають необхідність існування норм кримінального права, оскільки правотворча діяльність не може бути ізольована від тих соціальних процесів, які відбуваються в суспільному житті і, так чи інакше, впливають на формування правових норм [7, с.5-7].

На наш погляд, є сприйнятливою думка В.К. Глистіна про те, що наука кримінального права не може обмежуватися догматичним аналізом норм, інакше вона буде не здатною правильно вказати на суспільну небезпечність діяння, надати обґрунтовані висновки про застосування норм, їх зміну відповідно до вимог практики [8, с.13]. На необхідності дослідження соціального підґрунтя норм кримінального законодавства наголошує професор В.М. Коган, зазначаючи, що кримінально-правова наука являє собою не більше ніж засіб для досягнення мети, яка поставлена перед суспільством [9, с.124].

Таким чином, правильною є думка В.І. Борисова та О.О. Пащенко, що соціальна обумовленість встановлення та збереження кримінальної відповідальності за певні злочини є невід'ємною складовою частиною їх кримінально-правової характеристики [10, с.181].

Нинішнє становище у сфері охорони рибних запасів і диких водних тварин від незаконного проведення вибухових робіт з порушенням їх правил, потребує підвищення ефективності дії правових норм, передбачених ст.250 КК України, без чого запобігання вчиненню цих злочинів є проблематичним та неможливим.

На наше переконання, важливо для себе з'ясувати, що кримінально-правова охорона досліджуваних суспільних відносин буде ефективною лише за умов дотримання науково обґрунтованих принципів криміналізації суспільно небезпечних діянь та з'ясування передумов такої заборони. Ми погоджуємося з В.К. Матвійчуком, що «... незважаючи на зміни в українському кримінальному законодавстві... проблема криміналізації (декриміналізації) діянь у цій сфері, як показує аналіз чинних норм кримінально- й адміністративно-правових норм та інших нормативних актів, їх соціальна обумовленість, узагальнення практики їх застосування, залишається досить актуальною» [11, с.336].

Сучасна кримінально-правова доктрина визнає те, що достатньо ефективною може бути лише соціально обумовлена правова норма, а саме така, що відображає об'єктивні потреби кримінально-правової охорони найбільш важливих суспільних відносин [12, с.12]. Це свідчить про те, що процес віднесення тих або інших діянь до злочинних іменується в науці кримінального права криміналізацією [13, с.28].

Нам уявляється, що змістовним ядром науки та відповідної галузі кримінального права виступають кримінально-правові норми, у нашому випадку норми, що містяться у ст.250 КК України. Кожна з них являє собою певний стандарт поведінки суб'єктів кримінально-правових відносин [14, с.136]. Встановлення діянь, які мають типову спільність (спорідненість) і характеризуються істотною суспільною небезпечністю, є одним із основних завдань державної політики [15, с.6]. Такий процес іменується криміналізацією діянь, оскільки криміналізація має об'єктивний характер, в якому кримінально-правова норма конструюється таким чином, щоб якнайбільш повно відтворити ту або іншу реально існуючу властивість суспільно небезпечних явищ [16, с.20]. Отже, правовий феномен діяння, в нашому випадку злочину, передбаченого ст.250 КК України, слідує за його соціальною основою. Тому, злочинність, є безсумнівно соціальним феноменом, який характерний для суспільства як певна його властивість [17, с.74].

Враховуючи зазначене нами вище та аналіз джерел з кримінального права можна констатувати, що у законодавстві України, а також майже всіх зарубіжних держав відсутні положення, що регламентують критерії та процедури криміналізації діянь, що заважає належним чином зрозуміти суть соціальної обумовленості кримінально-правової заборони посягання на відносини, що забезпечують умови з охорони рибних запасів або диких водних тварин від незаконного проведення вибухових робіт з порушенням їх правил. У цьому сенсі слід звернути увагу на те, що єдиним серед проаналізованих нами кримінальних кодексів, у якому визначені підстави, приводи, умови та процедура криміналізації діянь, є КК Іспанії. Наприклад, у ст.1 цього Кодексу зазначається, що суд або суддя, отримавши відомості про які-небудь дії чи бездіяльність, що не є караними за законом, але заслуговують покарання, повинні утриматись від провадження у справі і надати на розгляд уряду доводи, за якими дане діяння «вимагає застосування кримінальної санкції» [18, с.90].

Стосовно передумов криміналізації суспільно небезпечних діянь взагалі, і, зокрема, передбаченого ст.250 КК України відсутня єдність позицій. На

переконання Ю.А. Турлової аналіз передумов криміналізації суспільно небезпечних діянь належить до сфери досліджень кримінологічної спрямованості, зокрема, питань запровадження кримінологічної експертизи існуючих та нових кримінально-правових законів [19, с.13]. Інша позиція з приводу передумов криміналізації була озвучена серед науковців-кримінологів у 1989 р. у рішеннях Всесоюзної науково-практичної конференції з обговорення проблем кримінологічного обґрунтування кримінально-правових норм, про те, що «...соціальне обґрунтування кримінально-правової норми за значущістю зумовлюючих його елементів є переважно кримінологічним, становить кримінологічне підґрунтя останньої і є предметом не кримінального права, а широкого спектра суспільних наук, у тому числі соціології, а в юридичній їх царині — предметом кримінології» [20, с.12]. Прихильники третьої точки зору В.М. Кудрявцев і В.Е. Емін, стверджували, що проблемами криміналізації та декриміналізації діянь повинна займатися не тільки наука кримінального права [21, с.46-50]. Автор четвертого напрямку П.Л. Фріс визначає криміналізацію як «...процес виявлення суспільно небезпечних видів людської поведінки, визнання на державному рівні необхідності, можливості і доцільності кримінально-правової боротьби з ними й, у випадку позитивної відповіді на ці питання, закріплення їх у законі як злочинів» [22, с.20-21]. Близькими за змістом є також визначення криміналізації, що раніше були сформульовані іншими авторами [23, с.37-43; 24, с.108; 25, с.65; 26, с.23; 27, с.18]. Професор Й.Н. Айдаров упевнений, що криміналізацією є визначення в кримінальному законі суспільно небезпечного, винного і караного діяння [28, с.108]. Натомість Сьюй Дисинь — стверджує, що криміналізація — це встановлення законодавцем кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння у формі кримінально-правової норми [29, с.25]. Професор В.К. Матвійчук під криміналізацією розуміє як процес, так і результат визначення певних видів діянь злочинними і караними [30, с.81].

Проаналізовані нами, зазначені вище погляди дають підстави стверджувати, що поняття «соціально-правової обумовленості криміналізації діянь» потрібно відрізнити від поняття «криміналізація діянь» і таким чином на цьому ґрунті стверджувати, що криміналізацією є, відповідно, як процес, так і результат визначення певних видів діянь (у нашому випадку, діяння, передбаченого ст.250 КК) злочинним і караним. Ця проблема є предметом науки кримінального права. У той же час — соціально-правова обумовленість криміналізації діянь, в тому числі й того, що нами досліджується, є чинниками, причинами криміналізації діянь.

Звертає на себе увагу той факт, що вивчення різних джерел, що стосуються передумов криміналізації діянь, свідчить, що існують різноманітні класифікаційні системи таких передумов. Крім того, поряд з терміном «передумова» або «обумовленість» вживаються й інші терміни зокрема, як «принципи», «критерії», «умови», «підстави», «чинники», «приводи», «зумовлюючі фактори», «соціальні фактори» [14, с.14]. Нам уявляється, що потрібно погодитися з думкою Ю.А. Турлової, що зазначені терміни виступають у даному застосуванні як синоніми, що означають одне й те саме — головні обставини, на яких

базується, ґрунтується, засновується визначення суспільної небезпечності злочину, а розмежування цих термінів має лише умовний характер [19, с.14]. Її обґрунтування підтверджує те, що зміст даних понять значною мірою збігається [31, с.250].

Піддаючи аналізу передумови (підстави) чи фактори криміналізації діянь, в тому числі і передбачених ст.250 КК України, важливо звернутися до визначення, запропонованого В.М. Кудрявцевим: «Підставами криміналізації виступають процеси, що відбуваються в матеріальному й духовному житті суспільства, розвиток яких породжує об'єктивну необхідність кримінально-правової охорони тих чи інших цінностей» [16, с.204].

Враховуючи те, що це дослідження присвячено аналізу соціально-правової обумовленості соціально-правової заборони посягання на відносини, що забезпечують умови з охорони рибних запасів або диких водних тварин від незаконного проведення вибухових робіт з порушенням їх правил, то ми маємо отримати відповіді на запитання, що саме є підґрунтям та основою закріплення таких посягань у законі про кримінальну відповідальність, як злочинів, що нами вивчаються.

Досліджуючи цю важливу проблему, необхідно сприйняти за належне, що соціальна обумовленість будь-якої кримінально-правової норми у чинному законодавстві про кримінальну відповідальність визначається різними за значимістю соціальними, політичними, психологічними та іншими чинниками, встановлення і розкриття яких дозволяє аргументувати необхідність кримінально-правової охорони відносин, що забезпечують умови з захисту рибних запасів або диких водних тварин від незаконного проведення вибухових робіт з порушенням їх правил, прогнозувати розвиток його норм, підвищувати наукову обґрунтованість змісту закону [32, с.123].

У кримінально-правовій доктрині є неоднозначні підходи до проблем соціальної обумовленості кримінально-правових заборон (різних варіантів систем передумов криміналізації). наприклад, колектив авторів В.М. Кудрявцев, П.С. Дагель, Г.А. Злобін та ін., систему таких передумов запропонували у роботі «Основания уголовно—правового запрета. Криминализация и декриминализация» [16, с.151]. Авторський підхід ця група авторів вбачає в системі принципів (передумов), які загалом можна сформулювати наступним чином: 1) принципи, що виражають суспільну необхідність і політичну доцільність встановлення кримінальної відповідальності (це соціальні і соціально-психологічні принципи, що забезпечують соціальну адекватність криміналізації, її припустимість з погляду основних характеристик соціальних систем і процесів суспільного розвитку, відповідності кримінально-правової норми рівню, характеру суспільної свідомості та стану громадської думки); 2) принципи, що визначають вимоги внутрішньої логічної несуперечності системи норм кримінального права (несуперечності між нормами кримінального права і кримінального процесуального права, а також інших галузей права — конституційного, господарського, адміністративного, цивільного земельного та ін.) [16, с.210].

Звертає на себе увагу те, що першу групу принципів із названої системи утворюють принципи: суспільної небезпечності; відносної поширеності діянь

ня; помірності позитивних і негативних наслідків криміналізації; кримінально політичної адекватності криміналізації [16, с.210-220]. У той же час другу групу принципів (передумов криміналізації), складають такі передумови, як: конституційної адекватності; системно-правової несуперечливості криміналізації конкретного діяння; міжнародно-правової необхідності і допустимості криміналізації; процесуальної здійсненості переслідування (загально-правові передумови); відсутності прогалин в законі й надмірності заборони; визначеності, єдності термінології та повноти складу (соціально-правової передумови) [16, с.228-240]. Ю.Е. Пудовочкін до системи соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони, відносить: соціально-кримінологічні засади кримінально-правової заборони; етичні засади кримінально-правової заборони; міжнародно-правові засади кримінально-правової заборони; культурно-історичні засади кримінально-правової заборони [14, с.141-176]. Натомість О.В. Зражевський, О.І. Габро до чинників соціально-правової обумовленості заборон відносять: соціально-економічний; нормативний; кримінологічний; історичний; міжнародно-правовий [12, с.13-22; 33, с.254-266].

Має право на існування твердження професора П.А. Вороб'я, стосовно соціальної обумовленості заборон, де зазначається, що із всієї сукупності соціальних чинників кримінально-правової заборони суспільно небезпечного діяння (в нашому випадку, передбаченого ст.250 КК України), повинні бути виділені, перш за все ті, які безпосередньо викликали необхідність встановлення в законі даної кримінально-правової норми і обумовили її необхідність та важливість сьогодні [34, с.9].

Таким чином, маючи таку теоретичну базу проблеми та на підставі аналізу існуючих точок зору стосовно соціально-правової обумовленості кримінально-правових заборон, потрібно акцентувати увагу на тому, що всі вони не суперечать одна одній а лише слугують доповненням їх. Враховуючи це, і не вдаючись у детальний аналіз різних концептуальних підходів до вирішення проблеми соціально-правової обумовленості правових норм (заборон), привабливим, на наш погляд, для теорії кримінального права та практики застосування норм права є підходи, що пов'язують її розв'язання з встановленням чинників соціально-правової обумовленості закону про кримінальну відповідальність [1, с.21].

Звісно, що стосовно нашого дослідження заслуговують на увагу ті чинники, які були підставою встановлення кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст.250 КК України.

До таких чинників слід віднести:

Соціально-кримінологічний — визначає стан розвитку суспільних відносин, що забезпечують умови збереження рибних запасів або диких водних тварин від незаконного проведення вибухових робіт з порушенням їх правил, питому вагу означених цінностей в системі соціальних цінностей та рівень, розвитку наук, об'єктом вивчення котрих є суспільні відносини, які нами аналізуються. У цьому аспекті слід зазначити, що для забезпечення якості й ефективності досліджуваної кримінально-правової заборони (передбачені ст.250 КК), найбільше значення має її відповідність соціальним та кримінологічним

реаліям. Підтримуючи це загально визнане положення, потрібно визначитися з тим, що власне, потрібно розуміти під поняттям «соціальні і кримінологічні реалії» та чи існують вони як такі. З цього приводу слід погодитися з думкою, що ця проблема належить до філософії та методології соціальних наук і не може слугувати предметом цього дослідження, але потрібно визнати, що однією із значимих характеристик соціальної науки має бути відносність і суб'єктивність будь-якого знання про суспільство і те, що вважається соціальною і кримінологічною реальністю, (для одного, водночас — може бути сферою фантазії, а для іншого — реальністю) [14, с.141]. З врахуванням цього можна констатувати, що проблема відповідності кримінально-правової заборони соціально-кримінологічної реальності має бути трансформована у проблему уявлень про правову заборону, уявленням про суспільство, про соціальну суть злочину, в нашому випадку, передбаченого ст.250 КК і можливостях закону про кримінальну відповідальність у протидії йому. Цей посыл не слід вважати як відмову від сприйняття суспільства в якості реальності, як принципової непізнаваності суспільства і ролі кримінального права в ньому (він лише покликаний підкреслити, що роздуми про соціально-кримінологічні передумови кримінально-правової норми (ст.250 КК України), що нами досліджується, які завжди з необхідністю мають визначатися і обмежуватися тими знаннями про суспільство, які доступні досліднику на даному рівні розвитку соціальних наук) [14, с.341-342].

Зважаючи на таке теоретичне підґрунтя, можна стверджувати, що ст.250 КК України і злочин, передбачений нею представляють собою два взаємопов'язаних моменти одного і того ж соціального процесу, окремий випадок єдності і боротьби протилежностей [35, с.11]. Проте питання щодо того, що собою являє злочин проведення вибухових робіт з порушенням правих охорони рибних запасів і як саме він зв'язаний зі ст.250 КК України, є зовсім не простим. Як елемент соціальної реальності, він знаходиться у взаємозв'язку з іншими соціальними феноменами, які виступають в якості його передумов або наслідків. Принципово важливо зрозуміти, що ст.250 КК в системі цих взаємозв'язків має розумітися (сприйматися) не стільки як генетичний фактор злочину — проведення вибухових робіт з порушенням правих охорони рибних запасів — тобто інструментарій, що офіційно визнає це правопорушення злочином і тим самим таким, що породжує його, скільки як явище (норма), у відомій мірі викликане (породжене) від цього злочину, обумовлене ним. Зазначений підхід, на наш погляд, з необхідністю змушує визнати, що ст.250 КК є засіб реакції на злочин, яка покликана до того, щоб охороняти такі суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони рибних запасів або диких водних тварин від незаконного проведення вибухових робіт з порушенням їх правил, шляхом запобігання посяганням на них, то очевидно, що вона повинна тим більш бути ефективною, чим більш близько, точно і конкретно буде враховувати причини цих злочинів при конструюванні та реалізації цієї статі. У контексті зазначеного, В.М. Коган, на наш погляд, правильно зазначав, що з'ясування обумовленості заборони передбачає з необхідністю аналіз протиріч суспільного розвитку, що лежить в основі злочинної поведінки [35, с.12].

Потрібно, на наше переконання, у межах з'ясування питання про соціально-кримінологічну обумовленість норм, передбачених ст.250 КК, зрозуміти те, що причини цього злочину не обмежуються межами «злої волі» суб'єкта цього злочину, а включають широке коло обставин, впливати на які кримінальне право, враховуючи обмеженість його засобів, які є в його розпорядженні, об'єктивно не в змозі. Це знайшло підтвердження у роздумах професора В.М. Когана, який зазначав, що «...як тільки злочинець перестає розглядатися в якості кінцевої причини злочину, як тільки ретроспектива відходить до обставин, які формують поведінку, так відразу кримінальне право усвідомлюється як недостатнє, як лише одне із можливих засобів боротьби з діяннями, що є суспільно небезпечними» [35, с.31]. Ці положення потрібно віднести й до злочину, який нами досліджується. Більш того, сам факт офіційного визнання істотної небезпечності для суспільства такого виду правопорушення, в нашому випадку проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів, й конструювання ст.250 КК, перетворюється лише в одну із ланок соціальної боротьби з цим злочинном. Наявність цього злочину визначає необхідність протидіяти йому, але не зумовлює з необхідністю встановлення кримінально-правової заборони (ст.250 КК).

Така заборона з'явилася лише у випадку, коли суспільним відносинам, заподіюється істотна шкода в наслідок незаконного проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів або диких водних тварин в якості настільки значимій, що загроза завдання або завдання такої шкоди стала сприйматися в якості достатнього приводу до застосування кримінальної репресії. Тому справедливою, на наш погляд, є думка в існуючих джерелах з кримінального права, що обумовленістю норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення суспільно-небезпечних діянь, у нашому випадку, передбаченого ст.250 КК, є безпека завдання істотної шкоди суспільним відносинам у наслідок поведінки певної категорії людей (ця небезпечність детермінує передбаченою нормою склад злочину і розмір покарання, що слідує за його вчинення) [36, с.15-16]. Виходячи з цього, небезпечність порушення суспільних відносин як безпосередньої обумовленості норм кримінального права, визначається двома групами явищ: 1) характером самих суспільних відносин, яким загрожує безпека, їх станом; 2) обставинами, що характеризують безпосередньо джерело безпеки (стан, структура, динаміка злочинності, її причини і умови, особа злочинця, що дозволяє визначати ці обставини в якості кримінологічних передумов кримінально-правової норми) [36, с.18-19]. Має сенс погодитися з тим, що в першій групі явищ, що визначають ступінь безпеки, порушення суспільних відносин, містяться в самих відносинах, їх стані, а також ймовірних наслідках дезорганізації цих відносин для забезпечення безпечного і гармонійного розвитку особи, суспільства і держави [14, с.148].

Таким чином, соціально-правова передумова криміналізації (соціальна обумовленість) кримінально-правової заборони, передбаченої ст.250 КК полягає у наявності в діянні достатньо високого рівня суспільної небезпечності, є найголовнішим чинником криміналізації та вирішальним для віднесення

цього діяння до злочинного. Суспільна небезпека вчинення злочину проведенням вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів, відображає сутність цього злочину і свідчить «про заподіяння ним істотної шкоди або створення загрози завдання такої шкоди охоронюваним суспільним відносинам» [37, с.30]. Це об'єктивна властивість цього злочину, свідчить про реальне порушення суспільних відносин, що забезпечують умови з охорони рибних запасів або диких водних тварин від проведення вибухових робіт з порушенням їх правил.

У джерелах з кримінального права обґрунтовано зазначається, що суспільна небезпека злочинного посягання визначається об'єктивними і суб'єктивними ознаками не однаково, а саме, визначальними з них є об'єктивні — об'єкт злочину, предмет злочину, об'єктивна сторона — небезпека та характер діяння, тяжкість заподіяної шкоди тощо [37, с.30]. Тобто суспільна небезпека аналізованого діяння, що нами аналізується, визначається і тим, що воно порушує встановлені принципи і форми діяльності суспільного співжиття, діяльності з проведення вибухових робіт з порушенням відповідних правил охорони рибних запасів або диких водних тварин тощо.

Важливо звернути увагу на те, що дослідники проблем криміналізації справедливо зауважують, що суспільна небезпечність діяння залежить від способу його вчинення та від інтенсивності посягання [38, с.24]. Зокрема, професор М.І. Панов справедливо стверджує, що спосіб вчинення злочинів відображає якісну своєрідність виконання посягання і багато в чому визначає характер шкоди, що може бути заподіяна суспільним відносинам, а інтенсивність способу значною мірою позначається на інтенсивності посягання в цілому, що безпосередньо впливає на розмір завданої шкоди, а через неї — на тяжкість наслідків, які настали [39, с.127-143].

Крім того, не можна залишати поза увагою і той факт, що суспільну небезпечність злочину, передбаченого ст.250 КК зумовлюють також і суб'єктивні ознаки, але їх вплив відбувається не безпосередньо, а через об'єктивні ознаки, формуючи зміст діянь особи, яка їх вчиняє [40, с.100]. Так, одним із критеріїв, що дає змогу оцінити ступінь суспільної небезпеки злочину проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів слугує характеристика суб'єкта такого посягання в тому числі і службової особи. Певні ознаки суб'єкта цього злочину впливають на оцінку ступеня небезпеки цього діяння. Такими ознаками є вік, службове становище, стійкість злочинної установки та ін.

Таким чином, враховуючи викладене, можна зробити висновок про те, що рівень суспільної небезпеки цього злочину є цілком достатнім для криміналізації таких діянь.

Сутність відносної поширеності діяння як другої соціально-правової передумови криміналізації норми — ст.250 КК полягає у тому, що діяння, яке криміналізується, повинно бути, з одного боку достатньо поширеним, тобто мати загальносоціальні закономірності, з іншого — не повинно бути надзвичайно поширеним. У такій передумові криміналізації, у науковій джерелах загальноприйнято виділяти її верхню та нижню межу криміналізації, зокрема

це властиво і для досліджуваного злочину (значення нижньої межі цього процесу полягає у тому, що такі діяння повинні бути відносно поширеними) [16, с.218].

У відношенні злочину, передбаченого ст.250 КК, слід зазначити, що поширеність його є очевидною, тому можна стверджувати, що така форма неправомірної поведінки не є випадковою чи одиничною. Дещо складнішою є оцінка відповідності цього злочину верхній межі криміналізації, зокрема її стану, що потребує додаткового аналізу. У цьому сенсі важливо послатися на те в цьому питанні, що наука кримінального права, кримінологічна наука свідчить, і, на наш погляд, переконливо, що марно криміналізувати те, що стало масовою повсякденністю [41, с.16]. Популярна в юридичній літературі думка підтверджує це положення, що криміналізація за «запитом» підриває відразу три принципи кримінально-правової політики, а саме: принцип врахування (відповідності) кримінально-правової політики соціально-правовій психології — тому, що такий закон не сприймається як відповідний і доцільний; принцип економії кримінально-правової репресії — оскільки до відповідальності притягується невиправдано велике число громадян; принцип невідворотності кримінальної відповідальності, оскільки частіше за все такий закон перестає застосовуватися на практиці [22, с.20-21]. Саме тому, за умов, коли б злочин, передбачений ст.250 КК став би повсякденним явищем для значної частини населення України, визнання такої поведінки як злочинної привело б, по-перше, до дискредитації кримінально-правової заборони, оскільки органи кримінальної юстиції не мали б реальної можливості забезпечити його виконання, по-друге, до розмивання меж між злочинною і незлочинною поведінкою, оскільки фактично значна частина членів суспільства була б визнана злочинцями (для кримінально-правової заборони (ст.250 КК) цього не сталося) [16, с.217-218].

Отже, ґрунтуючись на викладеному вище, можна підсумувати, що проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів або диких водних тварин (у розумінні чинної ст.250 КК) перебуває у наведених межах: воно має хоча і незначну, але тенденцію до поширення, його прояви не є поодинокими і випадковими і, водночас, їх не можна віднести до загально використовуваних.

Зміст такої соціально-правової передумови криміналізації, як помірність позитивних і негативних наслідків криміналізації полягає у домінуванні позитивних соціальних результатів застосування норм кримінального права, передбачених ст.250 КК, в нашому випадку, над негативними соціальними наслідками, які неминуче настають від криміналізації тих чи інших діянь [16, с.220-224].

Як уже нами вище зазначалося, що в переліку передумов (соціальної обумовленості кримінально-правової норми (ст.250 КК) криміналізації є ще й кримінально-політична адекватність цього процесу, яка містить вимоги щодо її відповідності основним напрямом соціальної та кримінально-правової політики держави Україна, а також рівно й характеру правосвідомості та стану громадської думки. У цьому сенсі слід зазначити, що інститут криміналізації

суспільно-небезпечних діянь, до якого належить те, що, передбачене ст.250 КК, є однією із складових кримінально-правової політики держави, у рамках якого формулюються вихідні вимоги боротьби зі злочинністю з допомогою розробки та реалізації широкого кола попереджувальних заходів створення і застосування правових норм матеріального, процесуального і кримінально-виконавчого права, що встановлюють криміналізацію і пеналізацію, а коли у цьому є потреба – декриміналізацію і депеналізацію діянь [42, с.49].

Цікавим моментом у цьому дослідженні є те, що заперечуючи політичну домінанту у процесах криміналізації діянь, А.Ф. Зелінський наполягає на тому, що проблема криміналізації та декриміналізації, посилення та пом'якшення санкцій за деякі види злочинів повинні вирішуватись не в руслі політики, що постійно змінюється, а відповідно до визнаних у цивілізованому суспільстві загальнолюдських моральних цінностей, принципів гуманізму, справедливості, законності та милосердя [43, с.15-16]. Враховуючи це, саме тому чіткі чинники соціальної обумовленості кримінально-правових заборон, а також критерії криміналізації повинні безповоротно припинити практику штучного створення нових злочинів, оскільки діяння мають власну правову природу, яку повинен виразити, а не створити законодавець, а протилежне приведе до того, що покарання застосовуватиметься без злочину, буде відбуватися державне свавілля, безглуздо посилюватиметься репресія [44].

Досліджуючи кримінально-політичну адекватність криміналізації злочину, передбаченого ст.250 КК, потрібно враховувати те, що ця кримінально-правова норма встановлює кримінальну відповідальність за проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів, зважаючи на їх бланкетність, є частиною кримінально-правової політики держави Україна, яка представляє собою систему принципів, підходів та заходів і визначає ставлення держави, а також суспільства до досліджуваної сфери. Тому правильно розроблена і впроваджена кримінально-правова політика призводить до істотного поліпшення ситуації в державі й дає можливість зменшити негативний вплив на стан досліджуваних відносин.

Нормативний чинник відображає обумовленості кримінально-правової охорони рибних запасів або диких водних тварин від незаконного проведення вибухових робіт з порушенням відповідних правил нормами Конституції України (ст.50) та іншими галузями законодавства у вказаній сфері [45; 46; 47]. Тому важливе значення має аналіз нормативного чинника, який пов'язує аналізоване діяння з кримінально-правовою заборонаю. Цей чинник визначається нормами Конституції України. Так, ст.45 Основного Закону наголошує, що «кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої, порушенням цього права, шкоди».

Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту...» [48]. Крім того, ст.8 Конституції України визначено, що вона «...має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй...» [48]. Ці норми (чинники) Конституції України визначають вимоги внутрішньої логічної несуперечливості, заборони

передбаченої ст.250 КК України. Це системно-правова обумовленість (передумова криміналізації) з'явлення досліджуваної нами норми. Тобто це найважливіша передумова, а саме конституційної адекватності, системно-правової несуперечливості криміналізації зазначеного нами діяння. Зміст принципу конституційної адекватності, на наш погляд, полягає в тому, як ми вже зазначали, що Конституція України відповідно до ст. 8 має найвищу юридичну силу [48]. Закони та інші нормативні акти приймаються на підставі Конституції України і мають відповідати їй. Аналогічні положення закріплені й у кримінальному законодавстві, зокрема, у ч.1 ст.3 КК зазначається, що Кримінальний кодекс ґрунтується на Конституції України [49].

Оцінюючи характер конституційного регулювання та забезпечення людини, її життя, безпеки, на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди, права вільного доступу до інформації про стан довкілля, слід зазначити, що ці питання займають вагоме місце у тексті Основного Закону України, як серед основних засад Конституційного ладу України, так і серед інших положень, що стосуються прав і свобод людини і громадянина, повноважень органів державної влади.

Таким чином, забезпечення засобами кримінально-правової охорони відносин, що забезпечують умови з охорони рибних запасів або диких водних тварин від незаконного проведення вибухових робіт з порушенням їх правил відповідає передумові конституційної адекватності.

Сутність нормативного чинника існування кримінально-правової заборони, передбаченої ст.250 КК, а саме системно-правової несуперечливості криміналізації цього діяння полягає в з'ясуванні міжгалузевого характеру охорони відносин, що забезпечують умови з захисту рибних запасів або диких водних тварин, несуперечливою частиною якого є кримінально-правова охорона досліджуваних відносин від цього злочинного посягання.

Аналіз правових норм, передбачених ст.250 КК України, свідчить про надання законодавцем, у даному випадку, переваги бланкетній диспозиції, що в цілому відповідає частковій тенденції розвитку чинного законодавства. Про бланкетність диспозиції ст.250 КК свідчить відсутність у ній конкретного змісту за наявності посилань на норми інших галузей законодавства і (або) інші нормативні правові акти, в яких цей зміст розкривається [50, с.245].

Кримінально-правові норми, передбачені ст.250 КК вказують на діяння (дію або бездіяльність), місце, засоби вчинення цього злочину, але їх конкретизацію необхідно з'ясувати (розкривати) в інших нормативно-правових актах. Це також свідчить про таку обумовленість ст.250 КК і нормативних актів, які не відносяться до кримінального законодавства, як системно-правової несуперечливості, а отже й соціально-правової обумовленості криміналізації аналізованого діяння.

Наведене дозволяє зробити висновок про те, що ст.250 КК України знаходиться в єдиному блоці з багатьма нормами законодавства, одні з яких регулюють позитивні відносини у досліджуваній сфері, а інші встановлюють відповідальність за порушення цих відносин.

Етичний чинник соціальної обумовленості кримінально-правової охорони відносин, що забезпечують умови з захисту рибних запасів диких водних тварин від незаконного проведення вибухових робіт з порушенням їх правил. Цей чинник є важливою обставиною, що обґрунтовує можливість, зміст і якість кримінально-правової заборони, передбаченої ст.250 КК. Він свідчить про дотримання етичних норм при їх конструюваннях і застосуваннях. Це питання напряму зв'язано з одним із самих серйозних питань, а саме проблемою вибору цінностей і нормативів, якими повинна бути обумовлена, на наше переконання, та яким має відповідати кримінально-правова заборона.

У кримінально-правовій доктрині, на наш погляд, загально визнаним є те, що ефективність кримінально-правової політики знаходиться у прямій залежності від того, наскільки при її реалізації враховується система культурних цінностей і якщо ця відповідність не дотримується, суспільство, яке поділяє заперечувану кримінально-правовою політикою систему культурних цінностей, стає в цій справі не союзником держави, а, скоріше, його противником, що робить безглуздою спробу держави боротися зі злочинністю, у тому числі і злочинном, передбаченим ст.250 КК України, в нашому випадку [51]. Неможливо широко мобілізувати громадян на боротьбу зі злочинністю, якщо населення не дотримується тих критеріїв оцінки діянь у якості злочинних, які прийняті законодавцем [51]. Це свідчить про те, що криміналізація діянь, внесення інших змін у норми кримінального закону повинні супроводжуватися аналізом культурних цінностей, що поставлені під охорону [52, с.38].

Проблема, що нами розглядається про співвідношення норм моралі та аналізованої кримінально-правової заборони (ст.250 КК), свідчить, що саме із норм моралі можна вимагати підтвердження заборон, передбачених нормами ст.250 КК. Екскурс взаємодії моралі і, аналізованої кримінально-правової заборони, на якій доцільно зупинитися, свідчить про роздуми, чи етично взагалі впливати кримінально-правовими засобами на порушника закону? В існуючих джерелах з кримінального права це питання традиційно висвітлюється та обговорюється в сенсі моральних меж покарання як головного засобу кримінально-правового впливу на особу [53, с.28]. Цей аспект С.В. Познишевим був названий, як перше і основне питання, з яким наука кримінального права повинна починати свої побудови і від вирішення якої залежить саме її існування [52, с.28]. З'ясування його перш за все виходить з проблеми, чи покарання, в тому числі і за злочин, що нами досліджується, є благо чи зло, то вибір в цьому сенсі повинен бути очевидним. Ми переконані в тому, що покарання — це зло, застосуванням якого держава, в особі відповідних органів, намагається мінімізувати або вирішити проблему злочинності. Цю позицію поділяють фахівці з етики, які стверджують, що покарання — це завжди позбавлення, обмеження, страждання, які одні люди завдають іншим, водночас воно містить моральні характеристики, а тому може бути причислене до зла [53, с.14]. При цьому етичне обґрунтування покарання утверджується через цілі, які повинні бути досягнуті внаслідок його застосування [53, с.15]. Тому, у випадку, коли спрямовується акцент на загально-попереджувальних аспектах такої міри, то його етичною основою виступає ідея загального блага, яке захищається і охо-

роняється шляхом обмеження інтересів окремих осіб, і якщо за основу ставиться індивідуально-попереджувальна мета покарання, то воно виправдовується необхідністю морального удосконалення особи [54, с.10]. Потрібно погодитися з думкою, що покарання може вважатися морально виправданим тільки в тому випадку, коли воно розглядається в якості засобу досягнення моральних цілей [14, с.160].

Таким чином, підсумовуючи зазначене вище, можна стверджувати, що мораль здатна детермінувати окремі види кримінально-правових заборон, в тому числі і передбаченої ст.250 КК України.

Культурно-історичний чинник соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 250 КК України. Ця Кримінально-правова заборона повинна також розглядатися як продукт історії і культури конкретного суспільства (вона завжди культурно-історично обумовлена). У цьому сенсі слід погодитися з прийнятним, на наш погляд, твердженням, що кримінально-правова заборона, в тому числі, що нами аналізується, уходить своїми генетичними коріннями в табу і звичаї, які вироблялися в якості форми реакції соціуму на шкідливу поведінку деяких її членів, і які були покликані до того, щоб забезпечити необхідні для виживання і розвитку суспільства підпорядкування одних осіб інтересам колективу [14, с.169]. Про це свідчить той факт, що у наш час відбувається підкорення (підпорядкування) особи, що вчиняє злочин, передбачений ст.250 КК цьому закону через реалізацію покарання. Звісно, що якби не змінювався зміст досліджуваної нами кримінально-правової заборони, в кожний конкретний відрізок часу, він є таким, яким саме і може бути, виходячи з культурно-історичного розвитку суспільства (бути оптимальним у даних умовах).

Таким чином, культурно-історичний чинник, обумовлюючи кримінально-правову заборону — проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів, включає в свою палітру вказані вище чинники (соціально-правові передумови) і розглядає їх з точки зору поступального об'єктивно обумовленого певними відрізками історії та суспільно-економічними формаціями, змінами на час прийняття відповідних норм, зміст яких ми досліджуємо в іншій статті.

Міжнародно-правовий чинник соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст.250 КК України. У низці чинників цієї заборони важливе місце займають і міжнародно-правові акти, дозвіл на застосування яких дала Верховна Рада України. У цьому сенсі ми маємо акцентувати увагу на тому, що загальновизнані принципи і норми міжнародного права, значимість яких зростає в наш час, мають пріоритет над національним законодавством. Тому відповідність кримінального права і кримінального законодавства України міжнародно-правовим стандартам, в тому числі і норм, передбачених ст.250 КК забезпечує:

— міжнародне політико-правове визнання кримінально-правової системи України, а отже і кримінально-правових заборон, в тому числі, передбачених ст.250 КК;

— можливість організації ефективного міжнародного співробітництва в кримінально-правовій протидії проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів на основі єдності вимог;

— належну якість національних кримінально-правових норм, зокрема, передбачених ст.250 КК і практики їх застосування, відповідність кримінального права та зазначеної норми високим міжнародним стандартам [14, с.161].

Ми впевнені, що потрібно взяти за основу, запропоновану в юридичних джерелах, класифікацію міжнародно-правових норм, що мають відношення до чинного кримінального законодавства України: 1) норми, що складають у своїй сукупності стандарти прав людини (гуманітарний стандарт); 2) норми, що складають стандарт безпеки (сюди відносяться і ті, що забезпечують право людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди та гарантують право вільного доступу до інформації про стан довкілля тощо [14, с.161]. Ці положення, природно, самим тісним чином зв'язані між собою, оскільки дотримання гуманітарних вимог немислимо без забезпечення гарантій забезпечення цих прав людини і громадянина, які засновуються на дотриманні стандарту прав людини і громадянина [14, с.161]. Ця диференціація дозволяє проаналізувати міжнародну обумовленість такої заборони, передбаченої ст.250 КК України.

Чинні міжнародно-правові акти зв'язані забезпеченням легітимності обмеження прав людини з допомогою покарання, в тому числі і передбаченого санкцією ст.250 КК, мають під собою міцний міжнародно-правовий фундамент, що: 1) містить стандарти легітимності покарання — приписи відносно суб'єкта підстав і меж такого обмеження (це лише держава в особі її компетентних органів); 2) передбачає положення, що тільки державі належить виключне повноваження на обмеження прав і свобод людини при формуванні, як і в нашому випадку, і застосуванні кримінально-правової заборони; 3) враховуючи специфіку структури кримінально—правової заборони (передбаченої ст.250 КК) дає можливість констатувати, що міжнародно-правові вимоги, дотримання яких її легітимують, звернені як до змісту забороненої поведінки, так і до санкції; 4) будь-яке порушення прав людини в рамках так званих вертикальних відносин особа — держава, але і як будь-яке посягання, у тому числі зі сторони приватних осіб в рамках так званих горизонтальних відносин людина — людина, правомірно слід розглядати в якості протиправної поведінки, що допускає кримінально-правову реакцію; 5) будь-які обмеження права людини може складати зміст покарання [14, с.163-168].

Висновок. На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що чинниками соціально-правової обумовленості кримінальної відповідальності за ст.250 КК України є:

- 1) соціально-кримінологічний чинник;
- 2) нормативний чинник;
- 3) етичний чинник;
- 4) міжнародно-правовий чинник;
- 5) культурно-історичний чинник.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Борисов В.И.* Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / В.И. Борисов. — Х., 1993. — 34 с.
2. *Кудрявцев В.Н.* Популярная криминология / В.Н. Кудрявцев, — М., 1998. — 164 с.
3. *Филимонов В.Д.* Криминологические основы уголовного права / В.Д. Филимонов. — Томск : Изд-во Томского ун-та, 1981. — 212 с.
4. *Злобин Г.А., Келина С.Г.* Некоторые теоретические вопросы криминализации общественно опасных деяний / Г.А. Злобин, С.Г. Келина // Проблемы правосудия и уголовного права / [редкол.: А.М. Ларин и др.] — М. : ИГПАН, 1978. — С. 108–110.
5. *Коржанский Н.Й.* Объект и предмет уголовно-правовой охраны / Н.Й. Коржанский. — М. : Изд-во Академии МВД СССР, 1980. — 248 с.
6. *Навроцький В.О.* Кримінальне право України. Особлива частина: [курс лекцій] / В.О. Навроцький. — К. : Знання, 2000. — 771 с.
7. *Тоболкин П.С.* Социальная обусловленность уголовно-правовых норм / П.С. Тоболкин. — Свердловск: Изд-во Свердловского ун-та, 1983. — 166 с.
8. *Глистин В.К.* Охрана природы по советскому уголовному праву [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / В.К. Глистин. — Ленингр. гос. ун-та, 1966. — 26 с.
9. *Коган В.М.* Изучение эффективности уголовно-правовых норм: аспекты и уровни анализа [Текст] / В.М. Коган // Проблемы правосудия и уголовного права. — М. : Ин-т государства и права АН СССР, 1978. — 293 с.
10. *Борисов В.И., Пащенко О.О.* До питання про сутність кримінально-правової характеристика злочинів [текст] / В.И. Борисов, О.О. Пащенко // Вісн. Акад. прав. наук України. — Х. : Право, 2005. — С. 179-190 с.
11. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 — кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / В.Н. Матвійчук. — К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2008. — 511 с.
12. *Зражевський О.В.* Кримінально-правова характеристика порушення законодавства про захист рослин: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.08 — кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / Олег Валентинович Зражевський. — К. : Київський національний університет внутрішніх справ, 2010. — 237 с.
13. *Харь І.О.* Кримінально-правова охорона атмосферного повітря: Монографія / І.О. Харь. — К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2011. — 192 с.
14. *Пудовкин Ю.Е.* Учение об основах уголовного права: [лекции]. — М. : Юрлитинформ, 2012. — 240 с.
15. *Симиненко А.Н., Пестерева Ю.С.* Истязание: уголовно-правовые и криминологические аспекты: Монография / А.Н. Симиненко, Ю.С. Пестерева. — М. : Юрлитинформ, 2011. — 192 с.
16. Основания уголовно-правового запрета: криминализация и декриминализация / Под ред. В.Н. Кудрявцева, А.М. Яковлева. — М. : Наука, 1982. — 304 с.
17. *Горшенков А.Г., Горшенков Г.Г., Горшенков Г.Н.* Преступность как социальный феномен / А.Г. Горшенков, Г.Г. Горшенков, Г.Н. Горшенков // Философия права. — 2004. — №2. — С.70-80.

18. *Хавронюк М.І.* Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: дис.... доктора юрид. наук: спец. 12.00.08 — кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / М.І. Хавронюк. — К., 2007 — 562 с.

19. *Турлова Ю.А.* Криминологічна характеристика браконьєрства в Україні та протидія злочинам: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 — кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / Ю.А. Турлова. - К. : Інститут держави та права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України, 2011 — 244 с.

20. *Закалюк А.П.* Курс сучасної української криминології: теорія і практика: У 3-х кн. / А.П. Закалюк. — Кн. 2: Криминологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. — К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007.— 712 с.

21. *Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е.* Криминология и проблемы криминализации / В.Н. Кудрявцев, В.Е. Эминов // Журнал российского права. — 2004. — № 12. — С.46-50.

22. *Фріс П.Л.* Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми: [монографія] / П.Л. Фріс. — К. : Атіка, 2005. — 332 с.

23. *Дагель П.С.* Уголовная политика: управление борьбой с преступностью / П.С. Дагель // Проблемы социологии уголовного права. — М., 1984. — С.37—43.

24. *Злобин Г.А., Келина С.Г.* Некоторые теоретические вопросы криминализации общественно опасных деяний / Г.А. Злобин, С.Г. Келина // Проблемы правосудия и уголовного права / [редкол.: А.М. Ларин и др.] — М. : ИПАН, 1978. — С. 108-110.

25. *Клочков В.* Уголовная политика и уголовное право / В.Клочков // Соц. Законность. — 1997. — № 11. — С.62—65.

26. *Назыев Б.И.* Теоретические проблемы криминализации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / Б.И. Назыев. — Баку, 2000. — 24 с.

27. *Лопатин В.А.* Проблемы криминализации экологических правонарушений: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / В.А. Лопатин. — Л., 1991. — 20 с.

28. *Айдаров Й.Н.* О профилактической политике и её роли в борьбе с преступностью / Й.Н. Айдаров // Вопросы борьбы с преступностью. — М. : ВИП, 1988. — Вып. 47. — С.106-109.

29. *Сюй Дисинь.* Экологические проблемы Китая: Сокр. пер. с кит./ [ред., предисл. Л.В. Ушакова]. - М. : Прогресс, 1990. — 232 с.

30. *Матвійчук В.К.* Екологічна політика в системі державного управління національним господарством: Монографія / В.К. Матвійчук, Ю.О. Чугаєнко, О.І. Савенков. — К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2013. — 198 с.

31. *Хашимов А.А.* Уголовно-правовая охрана рыбных запасов в РСФСР: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / А.А. Хашимов. — Свердловск., 1981. — 22 с.

32. *Кригер Г.А., Кузнецова Н.Ф.* Проблемы социальной обусловленности закона / Г.А. Кригер, Н.Ф. Кузнецова // XXV съезд и дальнейшее укрепление социалистической законности. — М., 1977. — С.113-123.

33. *Габро О.І.* Державний захист та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, за законодавством України / О.І. Габро, Н.С. Карпов // Борьба с организованной преступностью и коррупцией (теория и практика) / Міжвідом-

чий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю. — К.: 2007. — 17. — С.254-266.

34. *Воробей П.А.* Кримінальна відповідальність за незаконну торговельну діяльність: Монографія / П.А. Воробей. — К.: Українська академія внутрішніх справ, 1996. — 116 с.

35. *Коган В.М.* Социальный механизм уголовно-правового воздействия / В.М. Коган. — М.: Изд-во «Наука», 1983. — 184 с.

36. *Филимонов В.Д.* Криминологические основы уголовного права / В.Д. Филимонов. — Томск: Изд-во Томского ун-та, 1981. — 156 с.

37. *Марцева А.И.* Диалектика и вопросы теории уголовного права / А.И. Марцева. — Красноярск: Изд-во Красноярск. ун-та, 1990. — 86 с.

38. *Сабитов Р.А.* Общественная опасность как критерий криминализации / Р.А. Сабитов // Актуальные проблемы криминализации и декриминализации общественно опасных деяний: Сб. научных трудов. — Омск: Изд-во Омской высшей школы милиции, 1980. — С.20-25.

39. *Панов Н.И.* Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н.И. Панов. — Харьков: Вища школа, 1982. — 161 с.

40. *Кудрявцев В.Н.* Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. — М.: Госюриздат, 1960. — 244 с.

41. *Лунеев В.В.* Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции / В.В. Лунеев; предисл. В.Н. Кудрявцева. — М.: НОРМА, 1997. — 525 с.

42. *Загородников Н.И.* Направление изучения советского уголовного права / Н.И. Загородников, Н.А. Стручков // Сов. государство и право. — 1981. — №7. — С.48-56.

43. *Зелинский А.Ф.* Криминальная психология: [науч. практ. изд.] / А.Ф. Зелинский. — К.: Юринком Интер, 1999. — 240 с.

44. *Вицин С.Е.* О научно-правовых предпосылках ограничения преступности как негативно отклоняющегося поведения / С.Е. Вицин [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://sartraccs.ru/i.php?oper=read_file&filename=Pub/vicin%2823-05-05%29.htm

45. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — №41. — Ст. 546.

46. Про тваринний світ: Закон України від 3 березня 1993 р. (Із змінами, внесеними згідно із законом № 81/96) // Відомості Верховної Ради України. — 2014, № 23, ст.873.

47. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 24. — Ст. 189.

48. Конституція України прийнята 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. — №30. — Ст. 141.

49. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.

50. *Гаухман Л.Д.* Квалификация преступлений: закон, теория практика / Л.Д. Гаухман. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М.: А.О. «Центр. Юр. Инфор.», 2003. — 448 с.

51. Роль культурных ценностей в уголовно—правовом регулировании [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.preiskurant.ru/stati/rol-kulturnyx-cennostej-v-ugolovno-pravovom-regulirovanii.html>

52. *Познышев С.В.* Основные начала науки уголовного права / С.В. Познышев. — М., 1907. — 234 с.

53. Блюхер А.Ф. Этические основания и аргументы в теориях правового наказания: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / А.Ф. Блюхер. — Москва, 2009. — 22 с.

54. Бундаева О.А. Нравственные основания наказания: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / О. А. Бундаева. — Саранск, 2009. — 21 с.

Мельниченко В.Л. Соціально-правова обумовленість кримінально-правової заборони проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів

У статті досліджуються чинники соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 250 КК України.

Автор детально з'ясовує існуючі погляди на соціально-правову обумовленість кримінально-правової заборони проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів. Критично оцінює погляди і чинники такої заборони та відмежування їх від підстав криміналізації та педалізації суспільно-небезпечних посягань.

Ключові слова: соціально-правова обумовленість, кримінально-правова заборона, критерії, чинники, принципи, криміналізація, пеналізація.

Мельниченко В.Л. Социально-правовая обусловленность уголовно-правового запрета проведения взрывных работ с нарушением правил охраны рыбных запасов

В статье исследуются факторы социально-правовой обусловленности уголовно-правового запрета, предусмотренного ст.250 УК Украины. Автор подробно раскрывает существующие взгляды на социально-правовую обусловленность уголовно-правового запрета проведения взрывных работ с нарушением правил охраны рыбных запасов. Критически оценивает взгляды и факторы такого запрета и отделение их от оснований криминализации и педализации общественно опасных посягательств.

Ключевые слова: социально-правовая обусловленность, уголовно-правовой запрет, критерии, факторы, принципы, криминализация, пенализация.

Melnichenko V.L. Socio-legal stipulation of criminal law prohibition of blasting in violation of the rules of protection of fish stocks

This article explores the social and legal factors conditioning the criminal legal prohibition under Art. 250 of the Criminal Code of Ukraine.

The author clarifies in detail the existing views on social and legal stipulation of criminal law prohibition of blasting in violation of the rules of protection of fish stocks. Critically assesses attitudes and factors such prohibition and the delimitation of the grounds criminalization and pedalizatsiyi socially dangerous attacks.

Keywords: Social and Legal conditioning, criminal law prohibition, criteria, factors, principles, criminalization, penalyzatsiya.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2014.